

Франківці в об'єктиві фотомайстра

Марущенко Віктор. **Франківці. Миттєвості** / Віктор Марущенко. – Київ: ВД «Антиквар», 2019. – 112 с. : іл.

Книга Віктора Марущенко, талановитого фотохудожника і друга франківців упродовж кількох десятиліть, є самобутнім фотолітописом Національного театру ім. І. Франка 1980–1990-х років. Її основою є унікальні світліни митців – акторів, режисерів, художників, – які нині продовжують працювати в театрі, а також тих, кого вже немає в живих. Видання, наче сімейний альбом, зібрало миті як із сценічного, так і з особистого життя колективу. Тут поряд з акторами-старожилами Михайлом Крамарем, Володимиром Дальським, Наталією Лотоцькою, Нонною Копержинською, Поліною Кумаченко фігурують тодішні дебютанти Наталія Сумська, Людмила Смородіна, Остап Ступка, Лариса Руснак, Ірина Дорошенко. Чимало світлин з Богданом Ступкою, Анатолієм Хостікоєвим, Богданом Бенюком, творчість яких тоді набирала великих обертів. Зокрема, чимало фото з вистав-legend «Тев'є Тевель» зі Ступкою–Тев'є, «Майстер і Маргарита» з Хостікоєвим–Воляндою, «Сто тисяч» з Бенюком–Калиткою, «Біла ворона» з Сумською–Жанною. Не оминув фотограф популярних акторів – Степана Олексенка, Миколу Задніпровського, Віктора Розстального, а також майстра епізоду, який уже понад 50 років служить театрові, – Олексія Петухова. Є і сценографи – Данило Лідер і його учень Андрій Александрович-Дочевський, режисери – Сергій Данченко та Ірина Молостова. І цим перелік героїв книги Віктора Марущенко не вичерпується. Більшість знімків доповнено коментарями театрознавця Віталія Жежери, які допомагають не тільки глибше зрозуміти історичні фотомиті, а й відчуті настрої людей, атмосферу того часу. Книга буде цікавою прихильникам театру.

Вікторія Котенок

Очима яреськівських селян

Лис Василь, Лис Ванда. **Довженко в Яреськах**. – Полтава: Дивосвіт, 2019. – 152 с.

Про Довженка написано безліч текстів, та це не заважає появі нових, і процес цей безкінечний. У полтавському видавництві «Дивосвіт» вийшла книжка «Довженко в Яреськах», присвячена 125-річчю від дня народження великого кінорежисера і великого українця. Написали її за-служені журналісти України, полтавці Василь і Ванда Лиси, як мовиться в підзаголовку, «разом із жителями села Яреськи, що знали О. П. Довженка, були свідками й учасниками незабутніх довженківських кінострічок». Взоруочись на геніального митця, який творив свої кіношедеври разом із артистами з народу, письменники (у кожного, крім численних газетних публікацій, – по кілька книжок) із вдячністю називають яреськівських селян своїми співавторами. За жанром це художньо-документальна повість, головним її джерелом є реальні спогади реальних людей: конкретні факти, думки, переживання, що їх добувають зі своєї пам'яті яреськівці й ретельно фіксують автори. Точніше, зафіксували вже давно: свого часу повість з'явилася у газеті «Зоря Полтавщини» та журналі «Прапор». Одначе видати її книжкою вдалося аж тепер. Якби хтось захотів зробити це сьогодні, то вже не зміг би: ті, хто знімався в «Звенигорі», «Землі», «Щорсі», пішли в засвіти. Тим ціннішою видається нині унікальна праця, зі сторінок якої постають перед нами і світлий образ кіномитця, який вважав, що кращого за Яреськи села немає у світі, бо тут живуть його улюблені артисти, й «особливі яреськівські люди», яких безмежно захоплювала благородна Довженкова натура та його мистецький хист і яким їхня шляхетність допомагала виконувати поставлені режисером завдання. Науковці стверджують: найбільш доступною є пам'ять про емоційно забарвлені події. Такою подією було для селян спілкування з Довженком, участь у зніманні. У перших трьох розділах повісті (всього їх 13) згадує Олександра Петровича вчитель фізики Іван Корсун. Його батько й дядько, Федір і Кость Корсуни, були «помічниками з організації масових сцен і консультантами з питань, що стосувалися сільського життя й побуту», батько знімався в «Землі», а в дядьковій родині Довженко квартирував. І хоча Іванові Федоровичу на час зйомок «Землі» сповнилося всього сім років, цікавинок-деталей у його розповіді чимало: тут і згадка про полотняні сорочку й штани та солом'яний бриль, і батькова дискусія з режисером, чи годиться усміхатися під час похорону, й історія про чоботи, в яких мав танцювати Василь. Миргородські чоботи, «зроблені на одне просте копито, як валянки», що їх десь дістав режисер, сільські дядьки зі знанням справи забракували: «Це чоботи до

роботи, гною. На танці хлопці ходили в ютових чоботях». І Довженко прислухається до поради. Як і до критики діда Килимана, що колись «був танцюристом на всі Ярьські». Дід розкритикував танець Василя у виконанні Семена Свашенка, тож довелося Сені вчашати в клуб на сільські танцювальні вечори. А чоботи парубоцькі позичив для зйомок той самий Дорофей Килиман, із яким Довженко приятелював: носив старому удівцеві їсти, рибалив із ним, подарував сорочку й штани, навіть пропонував забрати діда до себе в Київ, але той не погодився: «...без Псла, вуликів, соняшників усохну, як пересаджена верба».

Про Василя танець під музику Глієра з розкішними подробицями розповідає вчитель-пенсіонер Григорій Мацюця, представник співучої родини («Хоч бери усіх і вези на сцену столичного театру» – говорив про них Довженко), який тоді, ще будучи парубком, грав для танцю у фільмі на баяні. Знаходимо в книжці й аж чотири розділи, присвячені перебуванню в Ярьських Степана Шкурата: в одному йдеться про те, як «три дні орав у полі Шкурат одну й ту ж борозну, а Довженко все був незадоволений». Добивався, щоб Семен Йосипович ввійшов у роль Опанаса Трубенка, злився з нею. Так воно й сталося. Про Шкуратову втечу з села й повернення, про його нічні репетиції посеред поля згадують Кирило Кундрієнко, в якого мешкав Шкурат, і Микола Гончар, тодішній бригадир, який їздив із товаришем та Довженком повертати артиста-втікача, а пізніше вони обидва вирушать аж у Москву – на похорон режисера і друга.

Поліна Бойко, сільська соловейко, одна з п'яти доньок Михайла Третяка (його Довженко теж дуже любив, кликав грати фурмана, а також замовляв йому дерев'яні декорації), грала у фільмі «Щорс» наречену, яка відхиляє «нейтрального» нареченого заради богунця. Після зйомки режисер похвалив дівчину і за гарний спів, і за добре зіграну роль, побажавши, щоб на власному весіллі не відмовилася від нареченого. Хіба вона могла не запросити Олександра Петровича на цю урочисту подію? На жаль, він приїхати не зміг, але надіслав посилку, в якій були лист із побажаннями щастя, тепла ковдра, фата, білизна, ще дещо з одягу, дві виделки, дві ложки й тернова хустка. Ложку й хустку жінка зберігала як найдорогоціннішу реліквію до кінця життя. Так, до слова, чинили й інші селяни: той беріг вишиту сорочку, подаровану режисером, той – глобуса, той – картину, ним намальовану. Речі з його аурую володіли в їхній уяві особливим психологічним статусом. І нині в сільському краєзнавчому музеї можна побачити його бриль, вудку-спінінг, патефон, друкарську машинку, глечик, із якого він пив воду...

Особливо вражає оповідь із вуст 90-річної Ганни Іванівни Корсун. Вона – про Довженкову доброту: «Коли б не він, не Юлія Іполитівна, не було б у мене сина, не було б Івана...» Діялося це в 1937 році, підліток тяжко захворів, зліг, не міг ходити. Довженко тоді знімав у селі над Пслем фільм «Щорс». Попри напружений графік, він на цілий тиждень полишає роботу (масові зйомки) на дружину й оператора, а сам везе хлопця в Київ, влаштовує його в лікарню, де йому роблять операцію. Щодень летить у Ярьські телеграма: Олександр Петрович повідомляє Юлії Іполитівні, що все гаразд, а вона має передати це Корсунам. Пізніше Довженко придбає для Івася путівку в дитячий санаторій і сам його туди відвезе. Потім – ще одну. Завдяки його турботі хлопець одужає. І на все життя збереже вдячність до людини, в якій так тісно поєдналися геніальність і доброта, непідробна повага до нелегкого і святого хліборобського ремесла. Про що свідчать овіяні теплотою спогади ярьськівців. Ідесь «на другому плані» – авторські ремарки про те, що він, простуючи вулицями, вітався завжди першим. Або про те, з яким натхненням і захопленням кружляла довкола нього дітлашня. Чи про те, як збадьорювався, оживав від думи сліпого кобзаря Кушнерика...

У повісті добрий літературний стиль, лаконічність, полтавські слівця, високий ступінь емоційного занурення в оповідь. До мінусів можна віднести певні (застарілі) ідеологічні нашіарування, бо річ цю написано давно. А сьогодні ми знаємо, що за Довженком вели стеження радянські спецслужби, що він тривалий час був кремлівським бранцем і невимовно страждав; що Єкельчик з'явився на місці оператора тому, що Демуцького репресували; що селяни далеко не всі вітали прихід радянської влади, тож не могли вони так одностайно піддавати осудові «курукулів». Прибрати відлуння радянської пропаганди (за завісою якої ховався від терору і сам режисер) не таке вже й складне завдання.

У вересні 2019-го Ванда Лис подарувала книжку нащадкам ярьськівців, чії спогади вмістила повість. Сто примірників видання отримують бібліотеки області. Повість, поза сумнівом, знайде свого вдячного читача.

Тетяна Дениско